

Petites i pobres, però potents: un mapa de l'edició independent en català

El món de l'edició en català ha estat marcat, aquests últims deu anys, pels processos de concentració editorial dels grans grups, la crisi econòmica, la caiguda en picat de les vendes i els canvis en el consum cultural de la gent. El balanç de tot plegat seria força dramàtic, si no fóra que, en paral·lel, hi ha hagut una formidable eclosió de petites editorials independents que, amb ambició, rigor i passió quixotesca, arreu dels Països Catalans han sacsejat i enriquit el panorama literari.

Reportatge de Pere Antoni Pons

Els arbres massa grans sovint impedeixen que creixi cap altre tipus de vegetació al seu voltant. Quan els arbres grans cauen, es moren o bé entren en un procés de defalliment, en canvi, sol haver-hi una explosió de vitalitat minúscula però poderosa que aprofita el lloc desocupat. Una mica això és el que ha succeït en el món de l'edició catalana durant l'última dècada, quan l'absorció de diverses editorials històriques per part d'alguns grans grups ha deixat espai per a molts projectes petits, modestos pel que fa al volum de negoci (en principi) però no quant a l'ambició literària.

En realitat, tot va començar a mitjan de la dècada dels 90, quan el 1996 Empúries es va integrar dins el Grup 62. Només un any després (1997), Columna va ser absorbida per Planeta. L'any 2000 va ser el torn de La Magrana, que va entrar a formar part de l'immens conglomerat d'RBA, format per tota mena de segells literaris i publicacions periòdiques. A partir de l'any 2001, el Grup 62 va entrar en crisi i, per salvar-se, va haver de començar a vendre part de les seues accions, que quedaren repartides, paritàriament, entre Enciclopèdia Catalana, La Caixa i Planeta. Després de diverses capgirells, avui La Caixa ja no forma part de l'accionariat de 62

i Planeta, el gegant editorial espanyol, n'és l'accionista majoritari.

El procés de concentració que ha viscut el món de l'edició en català no ha estat, òbviament, complet. Han sobreviscut una constel·lació de petites o mitjanes editorials, moltes fundades als anys 80, i fins i tot abans. A Catalunya, les petites o mitjanes editorials més productives i emblemàtiques eren –i són– Edicions de 1984, La Campana, Quaderns Crema, Viena Edicions, Angle Editorial i la lleidatana Pagès Editors, entre d'altres. Pel que fa al País Valencià, cal esmentar les deganes Tres i Quatre i Bromera. I, a les illes Balears, Lleonard Muntaner, Moll (avui ja desapareguda) i El Gall. Aquesta era la llista, si més no, fa deu anys.

Actualment, el nombre de segells independents és molt més elevat: Labreu, Raig Verd, Periscopi, Males Herbes, A Contra Vent, Ela Geminada, Adesiara, Sembra Llibres, Al Revés/Crim.cat, Dau, L'Avenç, Llibres del Delicte, L'Altra Editorial, Saldonar, Arrela, Adia, Edicions del Despropòsit, la refundada Club Editor, etc. Alguns d'aquests segells, tot i la trajectòria només incipient i l'handicap d'haver aparegut al bell mig de la tempesta perfecta d'una doble crisi –l'econòmica general i la del sector en particular–, ja han acumulat un prestigi notable, s'han guanyat →

→ la fidelitat d'una veta de mercat encara estreta però ja consistent de lectors i han publicat títols reconeguts amb premis importants.

Més facilitats logístiques

Encara que, actualment, és més difícil que mai aconseguir que un llibre es converteixi en un èxit, a causa de la sobreabundància de l'oferta i, alhora, de la caiguda en picat de les vendes, els canvis provocats pels avenços tecnològics fan que emprendre l'aventura de muntar una editorial siga assequible com no ho havia estat mai en tota la història. Els avantatges logístics, que permeten funcionar amb una infraestructura poc aparatosa, són tantes i tan evidents que Pau Vadell, d'AdiA, fundada el 2013 i que publica entre 8 i 10 títols l'any, gosa afirmar que simplement "avui una editorial és un ordinador i una persona amb carisma". Per als segells menys artesanals, tot és més gros, però no gaire més, en realitat. Diu Aniol Rafel, de Periscopi (2012, 6-7 títols per any), que l'editorial "és possible perquè la inversió inicial era assumible, i això és així gràcies a la tecnologia que ens ho permet". Ramon Mas, de Males Herbes (2012, 8-10 títols l'any), fa servir el concepte "editorial de guerrilla", consistent a tenir "les mínimes despeses logístiques, centrar-nos a fer llibres bons i deixar-nos-hi la pell perquè la gent els conegui". Francesc

ELS NOUS EDITORS. A la fotografia de dalt, Pau Vadell, poeta i editor d'Adia. A baix, el trio fundador de Labreu, Ester Andorrà, Marc Romera i Ignasi Pàmies. I a la dreta, Laura Huerga, de Raig Verd.

Gil Lluch, de Saldonar (2010, 8 títols per any), diu que ara la tecnologia facilita "ajustar més els tiratges i, per tant, evitar els estocs i preveure millor les devolucions". En aquesta mateixa línia, Joan Sala, de Comanegra (fundada el 2006, 40 títols anuals), apunta que "les possibilitats que dona la impressió digital ens faciliten poder fer llibres que eren impensables fa només 10 o 15 anys". Joan Carles Girbés, de Sembra Llibres (2014, 12 títols anuals), destaca que la tecnologia possibilita "coordinar equips i processos a distància i que això ho posa tot més fàcil". Laura Huerga, de Raig Verd (2011), que publica entre 12 i 18 títols anuals comptant-hi català i castellà, tira un poc d'aigua al vi: "No dubto que existixen certes facilitats que responen a una millora de les tecnologies, però també hi ha dificultats, com ara l'existència de més competència a causa d'aquest mateix fet".

Característiques compartides

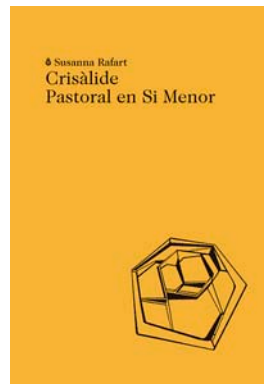
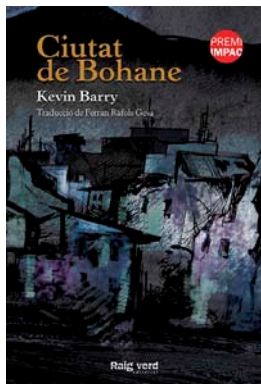
Haver nascut en un mateix context i sota uns condicionants socio-econòmics més o menys similars fa que la majoria dels nous segells tinguin nombrosos nexes en comú. Un dels més significatius és la voluntat de crear una marca editorial singular, que es distingisca de les altres tant en la confecció física dels llibres com en els continguts i en la seua presentació al públic. Jordi Raventós, d'Adesiara, fundada l'any 2007 i amb 93 títols al catàleg, explica que "el projecte editorial s'havia de singularitzar oferint llibres de qualitat, i no només pels títols escollits, sinó també per la cura amb què es presenten, tant pels elements externs (disseny exterior, tipografia, etc.) com pels interns (nombre de correccions, etc.)". Són paraules que podrien subscriure la majoria de responsables dels nous segells. Pau Castanyer, d'Edicions del Despropòsit (2014, 6 títols), ha assumit plenament la idea de treballar cada llibre com si fóra únic: "No tenim línies marcades, ni tenim col·leccions; valorem cada projecte com a propi".

LES NOVES EDITORIALS INTENTEN DISPENSAR UN TRACTE INDIVIDUALITZAT A CADA AUTOR

Això explica que, de moment, haja publicat obres tan dispars com un còmic humorístic sobre l'actualitat socio-política balear, un poemari amb il·lustracions concebut per ser dramatitzat i un volum de relats breus, entre d'altres.

La "cura" amb què, en general, les noves editorials publiquen els seus títols va més enllà de la pura operació de treballar el text i confeccionar el llibre. Per allunyar-se de la producció impersonal en massa que cada cop més han adoptat els grans

HI HA LA CONSCIÈNCIA GENERALITZADA QUE NO ES POT DEPENDRE DE LES SUBVENCIONS PER ACONSEGUIR QUE EL PROJECTE FUNCIONI

segells –a Grup 62, només els autors ja coneguts o amb garantia d'èxit comercial són treballats de cara als mitjans–, les noves editorials intenten dispensar un tracte individualitzat a cada escriptor. També intenten acompanyar els llibres tant com siga possible quan ja han desembarcat a les llibreries. Això implica treballar a fons la relació amb els llibreters i els lectors, tot esprement al màxim les possibilitats que ofereixen les xarxes socials, un altre dels nexes que tenen en comú els nous segells. Per a Guillem Alcofa i Ariadna Ferrer, codirectors de la menorquina Editorial Arrela (2013, 9 títols al catàleg), “les xarxes socials són una eina imprescindible per donar a conèixer el que fem. Costa molt fer-se un lloc als mitjans de comunicació, però avui en dia hi ha altres maneres d'arribar als lectors: les xarxes i les presentacions i els actes literaris. Sense aquestes dues coses, no hi hauria ni la meitat de petites editorials que hi ha ara”, conclouen.

Dos altres punts de coincidència són la consciència generalitzada que no es pot dependre de les subvencions per aconseguir que el projecte siga viable –“els ajuts ens han servit per créixer, però els llibres han de ser rendibles per si mateixos”, diuen des de Comanegra– i la nul·la incidència del llibre digital. El del llibre electrònic és un camí que molts dels nous segells no han ni temptejat –“no tenim cap llibre digital i, almenys de moment, no en volem tenir”, afirmen des d'Adesiara–, mentre que aquells que hi han provat sort de seguida han vist que representava un percentatge ínfim de les vendes. “Ho publiquem tot en digital”, diuen des de Raig Verd, “i no suposa absolutament res en vendes”. També n'hi ha que hi han renunciat per motivacions

extraliteràries. És el cas d'Arrela: “Apostem per les llibreries i el comerç de proximitat, i fer digital (i més amb el predomini de les grans plataformes) és anar en contra d'aquesta premissa, com també ho és vendre els llibres a les grans superfícies, on nosaltres no hi som, també per voluntat”.

El fet que hi haja moltes similituds i molts punts en comú no vol dir que no hi haja, també, grans diferències, entre els nous segells editorials. Poden ser, per exemple, diferències en la concepció global del projecte com a empresa. Dos casos antagònics són Pau Vadell, d'Adia, que diu que no es planteja el seu projecte en termes “de volum de negoci”, i Aniol Rafel, de Periscopi, que, abans de fundar l'editorial, va cursar un màster d'edició i va fer plans i càlculs per assegurar en la mesura del possible la viabilitat de la iniciativa. Malgrat tot, el fet que no no hagen conegut cap altra realitat socio-econòmica a banda de la causada per la crisi fa que els nous segells, amb independència del model de negoci que adopten, no hagen caigut, en general, en inèrcies o en mals vicis: dispendis excessius, programacions temeràriament optimistes, etc. És significatiu, en aquest sentit, que moltes facen tiratges de 300 o, com a màxim, 500 exemplars, i que esperen a veure com va cada títol per fer-ne les reimpressions necessàries.

Editar el que voldries llegir

D'entrada, hem atribuït l'origen d'aquesta constel·lació de nous segells independents que ha trastocat el panorama editorial del país arran del buit deixat pels diferents processos de concentració editorial. Cal aclarir de seguida que aquests buits són més literaris que no pas de negoci, i que allò que impulsa la immensa majoria de nous editors, →

PUBLICACIONS. En aquesta pàgina, algunes de les novetats recents de les editorials independents, amb títols de tot gènere, des de la novel·la d'aventures, al monogràfic, la poesia o el recull d'articles.

Títols destacats d'algunes de les editorials

EDICIONS SALDONAR

➔ *El franquisme que no marxa*, de Lluç Salellas

Castor: la bombolla sísmica, de Jordi Marsal

PERISCOPI

➔ *Ànima*, de Wajdi Mouawad

Gegants de gel, de Joan Benesiu

ADESIARA

Saviesa grega arcaica, a cura de Jaume Pòrtulas i Sergi Grau

L'art d'enamorar, d'Ovidi

EDICIONS DEL DESPROPÒSIT:

➔ *Els darrers dies de l'Imperi Mallorquí*, de Xisco Fuster i Toni Planissi

TRADUCCIONS.

Un dels trets destacables de les noves editorials independents és la recerca d'obres interessants de la literatura universal encara no traduïdes al català, una política en la qual excel·leixen segells com Edicions de 1984, Raig Verd o Labreu. En la fotografia, Marguerite Duras.

→ de vocació molt orientada i definida, és la voluntat d'editar un determinat tipus de llibre que, per les raons que siga, no es troba disponible per al lector català. En part, aquest va ser l'impuls inicial de Labreu (2005), la pionera d'aquesta nova onada d'editorials independents. Els seus responsables, Marc Romera, Ester Andorrà i Ignasi Pàmies, van adonar-se que el gènere de la poesia estava cada cop menys present als catàlegs de les grans editorials del país –les col·leccions de "L'Es-corp", d'Edicions 62, i de "L'Óssa Menor", de Proa, cada cop publicaven menys títols–, i van optar per apostar fort pel gènere, no perquè hi veieren una oportunitat de negoci sinó per convicció literària i cultural. Actualment, són un dels segells de referència, en termes poètics, del país, gràcies al fet d'haver publicat autors veterans com Francesc Garriga i també noves veus com Josep Pedrals, Mireia Calafell, Joan Todó o Anna Gual.

L'origen de Periscopi també apunta cap a aquesta voluntat d'omplir buits i saciar necessitats

ADIA EDICIONS

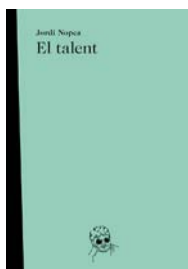
Demà no és mai, de Francesc Garriga

Maracaibo, de Sebastià Portell

EDITORIAL ARRELA

I si passa, què ens passa? Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera davant la independència de Catalunya, de Diversos autors

LABREU

➔ *El talent*, de Jordi Nopca

El romanço d'Anna Tirant, de Josep Pedrals

COMANEGRA

Barcelona pam a pam, d'Alexandre Cirici Pellicer

La llei del mirall, de Yoshinori Noguchi

AUTORS. Les editorials independents donen la possibilitat d'accedir a autors no gaire coneguts, nostrats i també internacionals. En la fotografia, Blanca Llum, Jordi Cussà i Peter Terrin.

lectores desemparades: “Vaig constatar que en català no hi havia llibres que jo creia necessari que hi foren –diu Aniol Rafel–, per exemple David Foster Wallace, tal com ja advertia la Halley d’*Els jugadors de whist*”. Encara més específics són els responsables de Males Herbes, que, abans que com a editorial, va fer les primeres passes el 2010 com a revista *underground*. El relatiu èxit de la publicació va fer veure als responsables que hi ha un públic interessat “en la literatura de ficció no realista (en un sentit ampli: de Kafka a Philip K. Dick, passant per Boris Vian, Karel Capek o Kurt Vonnegut) i que ben poques vegades troben aquesta mena de llibres en català”. Amb la voluntat de fer créixer el públic lector en català, va néixer la valenciana Sembra Llibres, codigirida per Xavi Sarrià i Joan Carles Girbés. Diu Girbés: “Vèiem que hi havia espai per construir i consolidar un projecte editorial nou que servira per motivar la lectura en català a les noves generacions, per seduir-los amb edicions atractives, per fer visible el talent dels nostres autors i proposar traduccions que podien despertar el seu interès”. I conclou: “Ens semblava increïble que novel·les com *Algún dia aquest dolor et servirà*, de Peter Cameron, o *Els avantatges de ser un marginat*, de Stephen Chbosky, èxits de vendes i crítica arreu del món, no estiguessen traduïts al català”.

Aquesta voluntat d’editar el que un mateix voldria llegir ha tingut un efecte molt obvi i positiu: un augment de la varietat del panorama editorial. Ara més que mai en tota la història els lectors en català poden disposar d’una oferta enormement eclèctica, amb catàlegs en què els autors del país –sempre més econòmics de fer, perquè t’estalvies la traducció i pots comptar amb ells per a la promoció– conviuen amb autors estrangers de tota mena –per pocs diners, avui es poden contractar

obres internacionals molt potents i valuoses–, en què les obres modernes i les clàssiques dialoguen i es complementen, i en què els considerats gèneres minoritaris, com ara la poesia i l’assaig, també tenen la seua oportunitat, al costat de l’omnipresent narrativa.

El futur, incert però possible

La diferència més substancial entre les editorials independents en català que sorgiren a finals dels 70 i inicis dels 80 i les que han aparegut en l’última dècada és que aquelles eren força més grans que les actuals, la majoria de les quals donen, com a molt, per a un sou estable, si és que resulten rendibles. La diferència d’envergadura s’explica perquè aleshores el mercat editorial s’estava obrint i ampliant; avui en dia, en canvi, el mercat ha sofert unes sotragades que l’han encongit o, si →

ARA MÉS QUE MAI EN TOTA LA HISTÒRIA ELS LECTORS EN CATALÀ DISPOSEN D’UNA OFERTA ENORMEMENT ECLÈCTICA

MALES HERBES

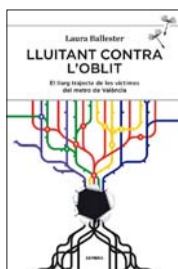
➤ *Principi d'incertesa*, de Martí Sales

Jo només il·lumino la catalana terra, de Valero Sanmartí

SEMBRA LLIBRES

Els avantatges de ser un marginat, de Stephen Chbosky

Lluitant contra l'oblit, de Laura Ballester

RAIG VERD

➤ 14, de Jean Echenoz

A dalt tot està tranquil, de Gerbrand Bakker